

KRYSZYNA MILECKA

Prof. dr hab. Kazimierz Tobolski (1936–2018). Wspomnienie Professor Kazimierz Tobolski (1936–2018). Memorial

Profesor Kazimierz Tobolski był jedną z czołowych postaci polskiej paleoekologii, znanym nie tylko w całym kraju, ale także w licznych ośrodkach europejskich i światowych. Realizował badania paleoekologiczne, łącząc wiele dziedzin nauki i wspomagając interpretacyjnie analizy z biologii, geografii, geologii, ochrony przyrody, archeologii, historii i innych obszarów wiedzy. Pan Profesor był wieloletnim pracownikiem Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a także twórcą poznańskiej szkoły badań paleoekologicznych, silnego ośrodka badań przeszłości przyrody w Poznaniu. Obok paleoekologii największą pasję Profesora stanowiła ochrona przyrody. Angażował się w działalność na rzecz wielu parków narodowych i krajobrazowych, uczestnicząc w pracach ich rad naukowych.

Profesor Kazimierz Tobolski urodził się 30 kwietnia 1936 roku w Tczewie. Studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu ukończył na kierunku biologia. 1 października 1960 roku, jeszcze będąc studentem, został zatrudniony u profesora Zygmunta Czubińskiego w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin. W 1961 roku uzyskał tytuł magistra na podstawie pracy pt. „Próba określenia wieku wydm Międzyrzecza Warciańsko-Noteckiego metodą palynologiczną”, która została następnie opublikowana w *Badaniach Fizjograficznych nad Polską Zachodnią* [TOBOLSKI 1962]. Przez pierwsze lata pracy zawodowej kontynuował tematykę związaną z obszarami wydmowymi i analizy metodą palinologiczną [np. KOZARSKI, TOBOLSKI 1963]. Efektem była praca doktorska pt. „Późnoglacialna i holocenska historia roślinności na obszarze wydmowym w dolinie środkowej Prosnicy” [TOBOLSKI 1966].

Poniżej kilka przykładów szerokich zainteresowań i licznych obszarów badań, na których Profesor pozostawił swój ślad.

Tematyka związana z ochroną przyrody była bliska Profesorowi Tobolskiemu podczas całej kariery naukowej. Przejął idee propagowane przez Władysława Szafera, Mariana Raciborskiego, Adama Wodzickę, a przede wszystkim — wspomniana-

nego wcześniej Zygmunta Czubińskiego. Mistrz Profesora aktywnie zajmował się zagadnieniami ochrony przyrody i postulował objęcie ochroną w postaci parków narodowych kilku najciekawszych i dobrze zachowanych obszarów przyrodniczych w Polsce (m.in. teren przyszłych Słowińskiego i Białowieckiego PN). Profesor Tobolski, postulując potrzebę chronienia wielu gatunków, ekosystemów i form krajobrazów, podkreślał i nawoływał do studiowania przeszłości przyrody jako podstawy jej poznania. Przekonywał, że tylko badania paleoekologiczne, z obowiązkowym uwzględnieniem analizy pyłkowej, pozwalają uchwycić istotę procesów zachodzących w przyrodzie. Dogłębna znajomość tychże jest natomiast niezbędna w celu wypracowania właściwych i skutecznych metod ochrony. Bez wiedzy nie ma możliwości odpowiedniej reakcji (lub jej zaniechania) na zmiany naturalne czy też genezy antropogenicznej. Z takim podejściem Profesor Tobolski przez kolejne lata, wraz ze zmieniającym się zależnie od okoliczności, możliwości i potrzeb zespołem specjalistów, realizował prace naukowe na licznych obszarach chronionych. Przykładowo, wieloletnie badania Pobrzeża Słowińskiego zaowocowały wydaniem licznych artykułów naukowych [np. TOBOLSKI 1967; 1972; 1979; 1980] oraz dysertacji habilitacyjnej zatytułowanej „Studium palinologiczne gleb kopalnych Mierzei Łebskiej w Słowińskim Parku Narodowym” [TOBOLSKI 1975c]. Opracowanie to stanowiło ważny etap prac na terenie SPN, które wiele lat później podsumowane zostały publikacją w postaci monografii pt. „Gleby Słowińskiego Parku Narodowego” zredagowaną wraz z gleboznawcami prof. Wojciechem Dzieciółowskim oraz prof. Andrzejem Mockiem z ówczesnej Akademii Rolniczej w Poznaniu [TOBOLSKI, MOCEK, DZIĘCIOŁOWSKI 1997]. Książka ta dostarczyła wielu cennych informacji o przeszłym funkcjonowaniu dzisiejszego obszaru SPN, udowodniła występowanie lasów liściastych w miejscu obecnych wydm i nadmorskiego boru bażynowego (*Empetro-nigri Pinetum*), pozwoliła na prześledzenie całej historii ekosystemów bagiennych w rezerwacie Moroszka i ich otoczeniu, a ponadto dostarczyła istotnych informacji w kontekście historycznej geografii roślin odnośnie do gatunków borealnych uważanych na stanowiskach w Polsce za gatunki reliktowe.

Wiele lat Profesor Tobolski pracował na rzecz Lednickiego Parku Krajobrazowego oraz Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy jako członek jego Rady Naukowej. W latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku powstały pierwsze analizy pyłkowe osadów jeziora Lednica i Jeziora Skrzetuszewskiego [TOBOLSKI 1987; 1989; 1990a]. Interesujące wyniki zachęciły Profesora do znacznego rozszerzenia zakresu badawczego na tym terenie. Efektem było kilka niewielkich monografii o zróżnicowanej tematyce: zestawienie wyników o stanowiskach osadów późnoglacialnych w Imiołkach [TOBOLSKI 1998a], antropopresja w epoce brązu i żelaza [TOBOLSKI 1994], paleoekologia Lednickiego Parku Krajobrazowego [TOBOLSKI 1991] i wiele pojedynczych opracowań. W badania na obszarze lednickim oraz ogólnie tematykę osadnictwa wczesnośredniowiecznego w ośrodkach piastowskich zaangażowane było całe pokolenie uczniów Profesora, którzy, finalizując swoje badania przygotowaniem monografii, zdobyli w ten sposób stopień dokto-

Ryc. 1. Pobieranie próbek nawarstwień przydennych z jeziora Lednica przez prof. Kazimierza Tobolskiego na stanowisku archeologicznym 3a (most poznański; 1987); fot. Gerard Wilke, ze zbiorów Archiwum Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy

FIG. 1. Sampling of bottom sediments from Lednica lake by prof. Kazimierz Tobolski at archaeological site 3a (the Poznań bridge; 1987); photo by Gerard Wilke, from the collection of the Archive of the Museum of the First Piasts at Lednica

ra [FILBRANDT-CZAJA 1998; MILECKA 1998; STRZELCZYK 1999; MAKOHONIENKO 2000; SCHUBERT 2003; POLCYN 2003].

Kontekst ochrony przyrody noszą też wieloletnie badania w Borach Tucholskich zarówno na terenie Parku Narodowego Bory Tucholskie jak i poza nim. Obiektem zainteresowania Profesora była oczywiście cała przyroda, jednak najwięcej uwagi poświęcił przeszłości zbiorowisk borowych, dominujących w tym terenie, oraz ulubionym zbiornikom jeziornym, zwłaszcza jeziorom lobeliowym. Praca Profesora w Borach Tucholskich przejawiała się również aktywnym zaangażowaniem w zarządzanie, był bowiem członkiem Rady Naukowej PNB. Lista publikacji z tego terenu jest bardzo długa i obejmuje różnorodne zagadnienia: od historii lasów, przez inwentaryzację torfowisk, przemiany obszarów wodno-bagiennych do jezior lobeliowych i stanowisk kłoci wiechowatej [np. TOBOLSKI 1998b; 2001; 2003a; 2006]. Z inicjatywy i inspiracji Profesora tematy badawcze na terenie Borów Tucholskich podejmowało wielu Jego uczniów i współpracowników. Autorka poświęciła kilka lat badań na poznawanie przeszłości zbiorników skąpożywnych, w wyniku czego powstała dysertacja habilitacyjna o ich przeszłości w Polsce i analizie historycznej geografii florystycznych składników tych jezior: lobelii jeziornej (*Lobelia dortmanna*) i poryblinu jeziornego (*Isoëtes lacustris*) [MILECKA 2005]. Ważnym obiektem zainteresowania Profesora w Borach Tucholskich był cis (*Taxus baccata*). Gatunek ten pomimo kilkunastowiecznej (dosłownie) ochrony prawnej stale zmniejsza liczbę stanowisk w Polsce i w Europie. Wielokrotne wizyty w rezerwacie Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego

Ryc. 2. Profesor z autorką na jeziorze Ostrowite w Borach Tucholskich; fot. Grzegorz Kowalewski

FIG. 2. Professor with an authoress on Ostrowite lake in Bory Tucholskie; photo by Grzegorz Kowalewski

w Wierzchlesie oraz dociekanie przyczyn takiego stanu rzeczy zaowocowały — oprócz publikacji [np. TOBOLSKI 2001] — zainteresowaniem tym tematem badawczym Agnieszki Noryśkiewicz, która na podstawie monografii o tematyce paleoekologicznej z historii cisa i ekosystemów współtworzących rezerwat uzyskała stopień doktora [NORYŚKIEWICZ 2006].

Rozległe zainteresowania naukowe Profesora Kazimierza Tobolskiego obejmowały zagadnienia florystyczne [LISOWSKI, SZAFRAŃSKI, TOBOLSKI 1969; 1971; JACKOWIAK, TOBOLSKI 1993], ewolucję gleb w cyklu glacialno-interglacialnym [TOBOLSKI 1976; 1980; DZIĘCIOŁOWSKI, TOBOLSKI 1982], starsze okresy geologiczne, głównie w nawiązaniu do badań z terenu kopalni węgla brunatnego w Koinie [TOBOLSKI, STANKOWSKI 1981], sukcesję roślinną w obszarach arktycznych [TOBOLSKI 1975a; 1975b] czy w piętrach roślinności alpejskiej [LANG, TOBOLSKI 1975; SCHNEIDER, TOBOLSKI 1985; TOBOLSKI, AMMANN 2000] i wiele innych.

W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku i do 2008 roku Profesor Kazimierz Tobolski był członkiem Państwowej Rady Ochrony Przyrody, w której pełnił funkcję Przewodniczącego Komisji obszarów wodnych i bagiennych. Obok zwykłego zestawu obowiązków z tym związanych pracował Profesor na tym najwyższym krajowym szczeblu na rzecz rozpowszechnienia badań paleoekologicznych jako niezbędnego etapu działań w ochronie przyrody. Na podstawie swoich doświadczeń i wieloletniej pracy oraz obserwacji systemów ochrony przyrody w innych krajach Profesor przygotowywał publikację o paleoekologicznych podstawach ochrony przyrody. Niestety nie zdążył jej skończyć.

RYC. 3. Profesor na Moorexcursion w południowej Norwegii (2012); fot. Mariusz Galka

FIG. 3. Professor on Moorexcursion in south Norway (2012); photo by Mariusz Galka

Profesor Tobolski utrzymywał liczne kontakty z pracownikami naukowymi całej Europy. Podczas swojej kariery uniwersyteckiej wielokrotnie wyjeżdżał za granicę: na stypendium do Oulu w Finlandii, do Berna, Lozanny i Zurychu w Szwajcarii, do Grazu i Innsbrucka w Austrii, do Kilonii, Berlina i Wilhelmshaven w Niemczech i wielu innych ośrodków. Badania naukowe tam prowadzone, we współpracy z międzynarodowym zespołem specjalistów, zaowocowały licznymi artykułami w renomowanych czasopismach o światowym obiegu [np. TOBOLSKI 1975b; 1985; AMMANN, TOBOLSKI 1983; AMMANN I IN. 1985; LANG, TOBOLSKI 1985; SCHNEIDER, TOBOLSKI 1985; ANDREE I IN. 1986]. Ich wysoki poziom oraz świadectwo głębokiej wiedzy merytorycznej Profesora Tobolskiego skutkowały również uznaniem, jakim cieszył się na arenie międzynarodowej, i zaliczeniem do grona autorytetów i wybitnych paleobotaników ostatnich dziesięć lat.

Jednym z ulubionych powiedzonek Profesora Tobolskiego było biblijne: „po owocach ich poznacie”. W pewien sposób wyznaczało ono ścieżki postępowania naukowego samego Profesora oraz zespołu Jego współpracowników. W praktyce — wraz z drugą maksymą: „słowo pisane jest słowem świętym” — oznaczało bowiem, że aby pozostał ślad po naszych badaniach, rozważaniach, dyskusjach itd., konieczne jest ich ujęcie na piśmie, czyli po prostu publikacja. Profesor pracy publikacyjnej poświęcał wiele czasu i uwagi, a nade wszystko cenił wydawanie książek. Pozostawił zatem po sobie kilka bardzo cennych monografii i podręczników. Do najważniejszych zaliczam *Przewodnik do oznaczania torfów i osadów*

jeziornych [TOBOLSKI 2000], który, mam nadzieję, znany jest obecnie wszystkim paleobotanikom w Polsce. Dzieło to w pełni zasługuje na tłumaczenie i wydanie w wersji angielskojęzycznej za granicą. Istotnym opracowaniem monograficznym są też *Torfowiska na przykładzie Ziemi Świeckiej* [TOBOLSKI 2003b]. Książka ta w istocie jest klasyfikacją i opisem ekosystemów torfowiskowych występujących w Polsce. Na tym tle zaprezentowane zostało bogactwo obszarów mokradłowych Ziemi Świeckiej. Z okresu wcześniejszego pochodzi wspomniana już monografia o glebach SPN, a także kilka mniejszych opracowań dotyczących Niżu Polskiego [TOBOLSKI 1990b] oraz Lednickiego Parku Krajobrazowego [TOBOLSKI 1991]. Profesor zainicjował ponadto serię związaną z naszym macierzystym zakładem: *Prace Zakładu Biogeografii i Paleoekologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu*. Obejmowała ona w większości publikacje prac doktorskich podopiecznych Profesora w latach dziewięćdziesiątych oraz na początku XXI wieku i doczekała się sześciu opracowań naukowych oraz jednej publikacji jubileuszowej z okazji 70. urodzin Profesora. Brak kontynuacji serii wiązał się z koniecznością zdobywania punktów za publikacje w uznanych, przeważnie zagranicznych czasopismach wskutek jakościowego rozliczania dorobku naukowego pracowników oraz oceny parametrycznej jednostek naukowych.

Ostatnim monograficznym, ukończonym dziełem Profesora Tobolskiego jest podręcznik *Podstawy kompensacji przyrodniczej* wydany pod redakcją wspólną z Janem Szyszko w 2010 roku. Stanowił on odpowiedź na przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i włączenie kraju do sieci ochrony Natura 2000. Autorzy, zdając sobie sprawę z relatywnie dobrego stanu przyrody w Polsce (w porównaniu z krajami starej piętnastki), nakreślili zasady kompensacji przyrodniczej w ramach zrównoważonego rozwoju, która ma równoważyć (kompensować) negatywne skutki rozwoju gospodarczego i inwestycji, w tym głównie infrastruktury drogowej.

Od dłuższego czasu Profesor wspominał, że pracuje nad monografią o paleoekologicznych podstawach ochrony przyrody, ale tego opracowania skończyć już nie zdążył.

Profesor Kazimierz Tobolski był Nauczycielem wielu pokoleń studentów i doktorantów, początkowo na biologii, a po powstaniu Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych na różnych kierunkach geograficznych i geologicznych. Wiedzę przyrodniczą przekazywał z przekonaniem i pasją. Potrafił zainteresować młodych tematyką swoich badań. Przyciągał przyszłych doktorantów rozległą wiedzą przyrodniczą, szerokimi zainteresowaniami, bezpośrednim podejściem. Skutecznym magnesem dla potencjalnych współpracowników były wyjazdy terenowe, podczas których Profesor niestrudzenie przekazywał swoją imponującą wiedzę i inspirował do podejmowania rozmaitych tematów badawczych. Stałym elementem tych wyjazdów było „botanizowanie”, czyli oznaczanie roślin, oraz fotografia, której Profesor był pasjonatem. Wykonywał setki zdjęć, w przeszłości posługując się zwykle dwoma aparatami — jednym robił zdjęcia, a drugim prze-

Ryc. 4. Profesor w ostatnich latach życia; fot. Mariusz Lamentowicz

FIG. 4. Professor during last years of his life; photo by Mariusz Lamentowicz

żroczka. Charakterystyczne dla spotkań wyjazdowych były również nieoficjalne zebrania wieczorne, podczas których Profesor pozostawał postacią dominującą i nadal dzielił się doświadczeniem i wiedzą, przytaczał opowieści i anegdoty ze swoich podróży. Niepowtarzalny nastrój i specyfika tych spotkań pozostanie w naszych najlepszych wspomnieniach o Profesorze.

Profesor Kazimierz Tobolski był naszym Mistrzem. Na zawsze pozostanie w pamięci swych uczniów i współpracowników jako Wielki Naukowiec i Przyrodnik, który całą swoją uwagę i czas poświęcał pracy, a powodowany nienasyconym pragnieniem pogłębiania wiedzy, uczył się do ostatnich niemal chwil życia.

Bibliografia

- AMMANN B., ANDREE M., CHAIX L., EICHER U., ELIAS S. A., HOFMAN W., OESCHGER H., SIEGENTALER U., TOBOLSKI K., WILKINSON B., ZUELLIG H.
 1985 An attempt at a palaeoecological synthesis [w:] Swiss lake and mire environments during the last 15000 years, ed. G. Lang, DB, 87, s. 165–170.
- AMMANN B., TOBOLSKI K.
 1983 Vegetational development during the Late-Wurm at Lobsigensee (Swiss Plateau), „Revue de Paleobiologie”, 2, 2, s. 165–180.

- ANDREE M., OESCHGER H., SIEGENTHALER U., RIESEN T., MOELL M., AMMANN B., TOBOLSKI K.
 1986 C14 Dating of plant macrofossils in lake sediments, „Radiocarbon”, 28, 2A, s. 411–416.
- DZIĘCIOŁOWSKI W., TOBOLSKI K.
 1982 Czwartorzędowe cykle klimatyczno-ekologiczne a ewolucja gleb (Summary: Quaternary climatic-ecologic cycles and the evolution of soils), RG, 33, 1/2, s. 201–211.
- FILBRANDT-CZAJA A.
 1998 Historia roślinności północnej części Lednickiego Parku Krajobrazowego ze szczególnym uwzględnieniem czynnika antropogenicznego, BSL, t. III, Poznań–Lednica, s. 9–41.
- JACKOWIAK B., TOBOLSKI K.
 1993 Tymczasowa lista florystyczna współczesnych roślin naczyniowych [w:] Tymczasowy wykaz współczesnych i kopalnych roślin oraz awifauny Lednickiego Parku Krajobrazowego, red. K. Tobolski, s. 19–42.
- KOZARSKI S., TOBOLSKI K.
 1963 Wiek gleby kopalnej w wydmach w Pradolinie Noteci koło Czarnkowa (Summary: Age of fossil soil in dunes of the Noteć ice marginal valley near Czarnków), BFnPZ, 11, s. 213–229.
- LANG G., TOBOLSKI K.
 1985 Late-glacial and holocene environmenets of a lake at the timberline in the Central Swiss Alps [w:] Swiss lake and mire environments during the last 15000 years, ed. G. Lang, DB, 87, s. 209–228.
- LISOWSKI S., SZAFRAŃSKI F., TOBOLSKI K.
 1969 Materiały do flory powiatu chojnickiego (Pomorze Zachodnie), cz. IV (Resume: Materiaux floristique du district de Chojnice, Pomerania occidentale, IV), BFnPZ, 23, s. 171–204.
- LISOWSKI S., SZAFRAŃSKI F., TOBOLSKI K.
 1971 Stanowisko *Hildenbrandtia rivularis* (Liebm.) J. AG. w rzece Wda, pow. chojnicki (Summary: A new locality of *Hildenbrandtia rivularis* (Liebm.) J.AG.), BFnPZ, 24, s. 273–274.
- MAKOHONIENKO M.
 2000 Przyrodnicza historia Gniezna, Bydgoszcz–Poznań.
- MILECKA K.
 1998 Działalność człowieka w okolicach Giecza i Wagowa w świetle analizy pyłkowej. (Sum. History of human activity in Giecz and Wagowo areas based on pollen analysis), BSL, t. III, Poznań–Lednica, s. 45–95.
- MILECKA K.
 2005 Historia jezior lobeliowych zachodniej części Borów Tucholskich na tle postglacjalnego rozwoju szaty leśnej, Poznań, s. 1–249.
- NORYŚKIEWICZ A.M.
 2006 Historia cisa w okolicy Wierzchlasu w świetle analizy pyłkowej, Toruń.

POLCYN M.

2003 Archeobotaniczna interpretacja wczesnośredniowiecznych, podwodnych warstw kulturowych z Ostrowa Lednickiego i Giecza, BSL, t. IX, Lednica–Poznań.

SCHNEIDER R., TOBOLSKI K.

1985 Lago di Ganna — Late-Glacial and Holocene environments of a lake in the Southern Alps [w:] Swiss lake and mire environments during the last 15000 years, ed. G. Lang, DB, 87, s. 229–271.

SCHUBERT T.

2003 Paleogeografia i paleoekologia Ostrowa Lednickiego, Pr ZBiP UAM, 4, s. 1–80.

STRZELCZYK J.

1999 Proso zwyczajne (*Panicum miliaceum* L.) we wczesnym średniowieczu Wielkopolski, Pr ZBiP UAM, 2, s. 1–35.

SZYSZKO J., TOBOLSKI K. (RED.)

2010 Podstawy kompensacji przyrodniczej, Toruń.

TOBOLSKI K.

1962 Próba określenia wieku wydmy Międzyrzecza Warciańsko-Noteckiego metodą palinologiczną (Summary: An investigation to determine the age of the dunes in the area between the rivers Warta and Noteć applying the palynological method, BFnPZ, 10, s. 233–273.

TOBOLSKI K.

1966 Późnoglacialna i holocenska historia roślinności na obszarze wydmy w dolinie środkowej Prozny (Summary: Late-Glacial and Holocene history of vegetation on a dune area in the middle Proсна river valley), PTPN Pr KB, 32, 1, s. 1–69.

TOBOLSKI K.

1967 Analiza palinologiczna osadów jeziora Sarbsko (Summary: Palynological analysis from bottom sediments of Sarbsko lake), BFnPZ, 20, s. 173–177.

TOBOLSKI K.

1972 Wiek i geneza wydmy przy południowo-wschodnim brzegu Jeziora Łebsko (Summary: Age and origine of dunes at the south-eastern shore of the lake Łebsko), BFnPZ, 25, s. 135–146.

TOBOLSKI K.

1975a Badania palinologiczne osadów jeziornych Archipelagu Svalbard (Summary: Palynological investigations of lacustrine deposits of the Svalbard Archipelago), „Przegląd Geograficzny”, 27, 3, s. 607–610.

TOBOLSKI K.

1975b Roślinność północnej Finlandii w czasie ostatniego zlodowacenia [Vistulian] i we wczesnym holocenie [Flandrian] (Summary: The vegetation of Northern Finland during the last glaciation [Vistulian] and in the early Holocene [Flandrian]), FQ, 4, s. 1–41.

TOBOLSKI K.

1975c Studium palinologiczne gleb kopalnych Mierzei Łebskiej w Słowińskim Parku Narodowym (Summary: Palynological study of fossil soils of the Łeba Bay Bar in the Słowiński National Park), PTPN Pr KB, 41, s. 1–76.

TOBOLSKI K.

1976 Przemiany klimatyczno-ekologiczne w okresie czwartorzędu a problem zmian we florze (Summary: Climatic-ecological transformations in the Quaternary and the problem of changes in the flora), „Phytocenosis” 5. 3/4, s. 187–197.

TOBOLSKI K.

1979 Zmiany lokalnej szaty roślinnej na podstawie badań subfosalnych osadów biogenicznych w strefie plaży koło Łeby (Summary: Changes in the local plant cover on the basis of investigations on subfossil biogenic sediments in the beach zone near Łeba), BFnPZ, 32, s. 151–168.

TOBOLSKI K.

1980 The fossil soils of the coastal dunes on the Łeba Bar and their paleogeographical interpretation, QG, 6, s. 83–97.

TOBOLSKI K.

1985 Plant macrofossils from Lobsigensee [w:] Swiss lake and mire environments during the last 15000 years, ed. G. Lang, DB, 87, s. 140–143.

TOBOLSKI K.

1987 Type region: Poznań — Gniezno — Kujawy Lake District, „Lundqua Report”, 27, s. 97–100.

TOBOLSKI K.

1989 Wstępna informacja o badaniach paleobotanicznych podwodnych warstw kulturowych w Jeziorze Lednickim (Summary: Preliminary information on the palaeobotanical studies of the subaquatic culture layers in the Lednica lake), SL, 1, s. 99–102.

TOBOLSKI K.

1990a Einführung in paläoökologische Untersuchungen des Siedlungsgebietes im Lednicki Landschaftspark, NW Polen, „Offa”, 47, s. 109–131.

TOBOLSKI K. (RED.)

1990b Paleoeologia i paleolimnologia postglacjalnego Niziny Polskiej, Ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego, Warszawa.

TOBOLSKI K. (RED.)

1991 Wstęp do paleoeologii Lednickiego Parku Krajobrazowego, Poznań.

TOBOLSKI K. (RED.)

1994 Działalność antropogeniczna w epoce brązu i żelaza rejestrowana w najnowszych diagramach pyłkowych z Wielkopolski, Poznań.

TOBOLSKI K. (RED.)

1998a Paleoeologiczne studium późnoglacialnych osadów Jeziora Lednica w Imiołkach (Lednicki Park Krajobrazowy), BSL, t. IV, Bydgoszcz.

- TOBOLSKI K.
1998b Stan poznania historii lasów, jezior i torfowisk Borów Tucholskich [w:] Park Narodowy „Bory Tucholskie”. Stan poznania przyrody na tle kompleksu leśnego Bory Tucholskie, red. J. Banaszak, K. Tobolski, s. 19–47.
- TOBOLSKI K.
2000 Przewodnik do oznaczania torfów i osadów jeziornych, Warszawa.
- TOBOLSKI K.
2001 Rezerwat przyrody „Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego” koło Wierzchlasu [w:] Krajobrazy Ziemi Świeckiej, red. J. Pająkowski, s. 119–123.
- TOBOLSKI K.
2003a Stan badań paleoekologicznych w Borach Tucholskich [w:] Paleobotanika na przełomie wieków, red. E. Zastawniak, „Botanical Guidebooks” 26, s. 95–103.
- TOBOLSKI K.
2003b Torfowiska na przykładzie Ziemi Świeckiej, Świecie, s. 1–255.
- TOBOLSKI K.
2006 Wprowadzenie do przyrody Parku Narodowego „Bory Tucholskie” [w:] Jeziora i torfowiska Parku Narodowego BORY TUCHOLSKIE. Przewodnik terenowy, red. G. Kowalewski, K. Milecka, Charzykowy, s. 9–41.
- TOBOLSKI K., AMMANN B.
2000 Macrofossils as records of plant responses to rapid Late Glacial climatic changes at three sites in the Swiss Alps, „Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology”, 159, s. 251–259.
- TOBOLSKI K., LITT T.
1994 Vorallerödzeitliche Seeablagerungen in Wielkopolska („Grosspolen“) [w:] Festschrift Gerhard Lang, hrsg. v. A.F. Lotter, B. Ammann, DB, 234, s. 487–496.
- TOBOLSKI K., MOCEK A., DZIĘCIOŁOWSKI W.
1997 Gleby Słowińskiego Parku Narodowego w świetle historii roślinności i podłoża, Bydgoszcz–Poznań.
- TOBOLSKI K., STANKOWSKI W.
1981 Osady torfowe i limniczne wieku eemskiego z odkrywki Kazimierz kopalni węgla brunatnego w Koninie — doniesienie wstępne (Summary: Eemian peat and lacustrine deposits from the Kazimierz exposure of the brown coal mine Konin — preliminary report), BFnPZ, 34 A, s. 171–178.

prof. dr hab. Krystyna Milecka
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Instytut Geoekologii i Geoinformacji
Zakład Biogeografii i Paleoekologii
ul. Bogumiła Krygowskiego 10
61-680 Poznań
e-mail: milecka@amu.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-9822-4867>